

آدرقرآن اوصاف

سید عبدالجبار (مب/اف) /
دانش‌پژوه کارشناسی ارشد علوم
حدیث / تاجیکستان

مقدمه:

حمد و سپاس مخصوص خداوندی است که تنها خود شایسته حمد خود است، خداوندی که ابلاغ کرد بر ما حمد را تا هم‌نوا با آب، حمدش کنیم. سردسته آسمانی‌ها یعنی آن‌چه به وفور در اختیار همگان قرار دارد و بزرگ‌ترین نعمت عالم هستی می‌باشد آب است. قرآن کریم در مورد این مایه حیاتی فرموده: «وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ: ما پیدایش و زندگی هر موجود زنده‌ای را از آب قرار دادیم.»^۱

قرآن کریم برخلاف روش‌ها و اندیشه‌های کلامی و فقهی و فلسفی، که بیش از هزار سال است در جامعه اسلامی رایج و شایع شده‌اند، توجه و عنایت فوق‌العاده‌ای به طبیعت و عناصر طبیعت دارد. (در این میان، آب از عمده‌ترین عناصر طبیعت به شمار

می‌آید)، به طوری که در میان ادیان الهی هیچ‌کدام به اندازه دین مبین اسلام، به ویژه قرآن کریم، به موضوع آب نپرداخته‌اند؛ تنوع موضوعی، تفصیل مباحث آب و تأکیدات قرآن به ارزش و اهمیت آب، بیان‌گر این حقیقت است که توجه قرآن به طبیعت و بالاخص آب، همه سویه بوده است. بیش از ۶۰ مرتبه نام آب در قرآن ذکر شده است که این خود بیان‌گر اهمیت آب است. خداوند در لایه‌لای آیات کریمه خویش و به دنبال کلمه «ماء و آب»، گاه صفاتی را مطرح می‌نماید که شناخت و تأمل در این صفات خالی از فایده نیست، از جمله این کاربردها عبارتند از:

۱- طهارت آب

خداوند در مورد این موضوع می‌فرماید: «وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا؛ او کسی است که بادهای را بشارت‌گرانی پیش از رحمتش فرستاد و از آسمان آبی پاک کننده نازل کردیم»^۲. در این آیه خداوند عالی‌ترین وصف (که همانا طهارت و پاکیزگی می‌باشد) را به آب نسبت می‌دهد، همان وصفی که دارندگان آن محبوب و مورد رحمت خداوند هستند: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ... خداوند، توبه کنندگان را دوست دارد، و پاکان را نیز دوست دارد»^۳. آب نیز طاهر و مطهر است و می‌تواند نزدیک کننده و عامل تقرب یافتن بندگان به مصدر لایزال الهی باشد.^۴

۲- جریان آب

خداوند می‌فرماید: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَبَ مَاؤُكُمْ غُورًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ؛ بگو: به من خبر دهید اگر آب‌های (سرزمین) شما در زمین فرو رود، چه کسی می‌تواند آب جاری و گوارا در دسترس شما قرار دهد؟! در این آیه شریفه خداوند نکته‌ای جدیدی و مهم را مطرح می‌کند که مسأله «غور الماء» و افت منابع آبی کره زمین و به عبارتی کاهش سطح ایستابی منابع آب می‌باشد. متأسفانه منابع تأمین آب در زمین محدود است و قابل تجدید و بازآفرینی نیست. خداوند با بیان آیه شریفه مذکور، این نکته مهم را اشارت نموده و می‌افزاید که

فرو رفتن و کاهش آب‌ها به فرمان الهی و در اختیار وی است؛ هم‌چنین به‌سازی وضع موجود و تجدید و احیای مجدد منابع آن نیز به اراده خداوند متعال است. دانستن این نکته نیز خالی از بهره نیست که با توجه به این آیه مشخص می‌گردد که آب‌ها به امر و فرمان الهی و قوانین مشخص فیزیکی و طبیعی خلقت چنان قرار گرفته‌اند که به لایه‌های درونی و اعماق زمین فرو نمی‌روند و هم‌چنین خاصیت مواد تشکیل دهنده و بافت خاک‌ها و بستر زمین به گونه‌ای است که مانع

فرو رفتن و غور ماء به اعماق دست نیافتنی زمین می‌شود.^۶ هم‌چنین خداوند در سوره مبارکه رعد می‌فرماید: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حُلِيٍّ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلَهُ كَذَلِكَ يُضْرَبُ اللَّهُ الْحَقُّ وَالْبَاطِلُ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ»^۷ خدا از آسمان آبی نازل کرد که در هر رودی به قدر وسعت و ظرفیتش سیل آب جاری شد و بر روی سیل کفی برآمد، چنان‌چه فلزاتی را نیز که برای تجمل و زینت (مانند طلا و نقره) یا برای اثاث و ظروف (مانند آهن و مس) در آتش ذوب کنند مثل آب، کفی برآورد، خدا به مثل این (آب و کف و فلزات روی آن‌ها) برای حق و باطل مثال می‌زند که (باطل چون) آن کف به زودی نابود می‌شود و اما آن آب و فلز که به خیر و منفعت مردم است، مدتی در زمین درنگ می‌کند؛ خدا

مثال‌ها را برای فهم بدین روشی بیان می‌کند.^۸

۳- فراوانی آب

خداوند در قرآن می‌فرماید: «وَأَنْ لَوْ اَسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا؛ این که اگر آن‌ها (جن و انس) در راه (ایمان) استقامت ورزند، با آب فراوان سیرایشان

می‌کنیم.»^۹ خداوند آب را پاداش و مزد استقامت و پایداری بر صراط حق که بدون شک دشوارتر از آغاز نمودن آن می‌باشد قرار داده است. آب‌های کره زمین شامل اقیانوس‌ها، دریاها، یخ‌های قطبی و یخچال‌های کوهستانی، رودخانه‌ها، آب‌های زیرزمینی، بخار هوا و رطوبت خاک و به طور کلی تمام آب‌هایی است که به صورت مختلف در روی زمین وجود دارند. اقیانوس‌ها و دریاها، سطحی برابر ۳۶۱ میلیون کیلومتر مربع داشته که حدود ۷۱ درصد سطح زمین را شامل می‌شود و عمق متوسطی در حدود ۳۸۰۰ متر داشته و حجم آن‌ها ۱۳۷۰ میلیون کیلومتر مکعب برآورد شده است. به طور متوسط شوری آب ۳/۵ درصد می‌باشد. یخ‌های قطبی دارای ۱۴۰ میلیون کیلومتر مکعب یخچال‌ها و دارای ۲۵۰ هزار کیلومتر مکعب آب می‌باشند که در صورت ذوب آن‌ها، سطح اقیانوس‌ها ۶۴ متر بالا می‌آید.^{۱۰}

۴- گوارایی آب

خداوند می‌فرماید: «وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فَرَاتًا؛ و در آن کوه‌های استوار و بلندی قرار دادیم و آبی گوارا به شما نوشاندیم»^{۱۱} از جمله صفات آب که در قرآن به آن اشاره شده است، کلمه «فرا» است. این واژه در لغت عرب به معنای عذب و شیرینی است، راغب می‌گوید: «الفرا الماء العذب».^{۱۲} در این آیه ابتدا به کوه‌های بلند و سر برافراشته اشاره می‌شود و در پی آن سیراب نمودن انسان‌ها با آب خوش و شیرین بیان می‌شود و این از الطاف بزرگ الهی است که آب باران، چشمه‌ها، نهرها و قنات را که از جمله منابع آب شرب می‌باشند را شیرین و فراط قرار داده است، بر خلاف آب‌های اقیانوس‌ها و دریاها که به تعبیر قرآن «ملح اجاج» است، یعنی شور و نمکین.^{۱۳} ذکر کوه‌ها در

خدا از آسمان آبی نازل کرد که در هر رودی به قدر وسعت و ظرفیتش سیل آب جاری شد و بر روی سیل کفی برآمد. چنان‌چه فلزاتی را نیز که برای تجمل و زینت (مانند طلا و نقره) یا برای اثاث و ظروف (مانند آهن و مس) در آتش ذوب کنند مثل آب، کفی برآورد. خدا به مثل این (آب و کف و فلزات روی آن‌ها) برای حق و باطل مثال می‌زند که (باطل چون) آن کف به زودی نابود می‌شود و اما آن آب و فلز که به خیر و منفعت مردم است، مدتی در زمین درنگ می‌کند.

کنار آب مطبوع و گوارا اشاره به این نکته است که کوه‌ها نیز منبع ذخیره نزولات آسمانی و منابع آبی هستند و بین کوه، باران و آب ارتباط تنگاتنگی برقرار است.

۵- ریزش آب

خداوند می‌فرماید: «وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا؛ و از ابرهای باران‌زا، آبی فراوان نازل کردیم.»^{۱۴} صفت دیگری که خداوند برای آب طرح می‌کند کلمه «ثجاج» است، این واژه از ماده «ثجج» به معنای جریان و ریزش است. ماء ثجاج، آبی است که جریان و ریزش زیادی دارد. خداوند فرمود از ابرهای فشرده آب ریزان و جاری فرو فرستادیم. از مجموع صفاتی که در خصوص آب در قرآن طرح شد می‌توان به برخی خصوصیات آب شرب و کیفیت آن در قرآن پی‌برد و گویا حضرت احدیت مشخصات و شاخصه‌های آب مطلوب و مورد نیاز شرب بشر را در قالب و چهارچوب این صفات برای انسان‌ها توصیف می‌فرماید؛ آبی که پاکیزه (عاری از آلودگی‌های میکروبی و شیمیایی)، مفید و مبارک (عاری از آلودگی‌های فیزیکی و مواد معلق)، در دسترس (سهولت دستیابی و هزینه کمتر استحصال)، خوش‌گوار (عاری از طعم و بو و مزه)، شیرین (وجود املاح و مواد موجود در آب بر اساس آن‌چه امروزه بشر تحت عنوان استانداردهای املاح موجود آب وضع نموده است) ریزان و جاری باشد. آبی که بشر بدان نیازمند است و باید مورد بهره‌برداری قرار گیرد دارای چنین مشخصه‌هایی می‌باشد. وجود آب در اشکال مختلف و متنوع از عمده‌ترین مواهب الهی است، خداوند در این مورد می‌فرماید: «وَوَهَبْنَا لِمَنْ يَشَاءُ مِنْكُمْ مِنْ أَيْنِمْ حَيْثُ شَاءَ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ مِنْهُ نَهَارٌ كَثِيرٌ وَجَعَلْنَا الْوَادِئِينَ بَيْنَ يَدَيْهِمْ جُرْحًا يُجْرُونَ مِنْهُ نَهَارًا كَثِيرًا سَلْبًا يُجْرُونَ؛ و ما را از هر کجایی که بخواهد از آسمان آبی باران نازل کردیم و به وسیله آن باغ‌ها و دانه‌هایی را که درو می‌کنند رویاندیم»^{۱۵} در این آیه شریفه، آب به صفت «مبارک» توصیف گردیده و خداوند نزولات آسمانی را آب‌های مبارک نامیده است، کلمه مبارک یعنی برکت یافته و واژه برکت را چنین معنا می‌کنند: «ثبوت الخیر». به خیر ثابت و پایدار برکت گفته می‌شود و هر شیء که چنین خصوصیتی دارد مبارک است. به محل ثابت شدن آب نیز برکه می‌گویند. خداوند در قرآن گاه به شخصیت‌هایی که وجودشان محور خیر کثیر و ثابت الهی بر بندگان می‌باشد، صفت مبارک را نسبت داده است، مانند عیسی بن مریم عَلَيْهَا «وَجَعَلْنَا مَبَارَكًا مِنْهَا

ما کنت... و مرا - هر جا که باشم - وجودی پر برکت قرار داده...^{۱۶} یا آن که به شب عظیم و مهم قدر، شب مبارک گفته است: «انا انزلناه فی لیلة مبارکة... که ما آن را در شبی پر برکت نازل کردیم...»^{۱۷} زیرا خیر و تفضل خداوند در این شب، لایزال بر بندگان وی ریزش داشته و سرازیر است. توجه به این معانی و سایر کاربردهای صفت مبارک در مورد آب به ارزش این ماده اعجاب آور خلقت می افزاید و گواه آن است که آب خیر ثابت و

حضرت احدیت مشخصات و شاخصه های آب مطلوب و مورد نیاز شرب بشر را در قالب و چهار چوب این صفات برای انسان ها توصیف می فرماید؛ آبی که پاکیزه (عاری از آلودگی های میکروبی و شیمیایی)، مفید و مبارک (عاری از آلودگی های فیزیکی و مواد معلق)، در دسترس (سهولت دستیابی و هزینه کمتر استحصال)، خوش گوار (عاری از طعم و بو و مزه)، شیرین (وجود املاح و مواد موجود در آب بر اساس آن چه امروزه بشر تحت عنوان استانداردهای املاح موجود آب وضع نموده است) ریزان و جاری باشد.

پایداری برای بشریت و کره زمین می باشد.^{۱۸} در کتاب عیاشی از امیرالمؤمنین علی علیه السلام مروی است که مردی خدمت آن حضرت آمده از درد شکم شکایت نمود، حضرت به او فرمود: آیا تو را زنی است؟ عرض کرد بلی، فرمود: از او بخواه که چیزی از مال خود به طیب نفس به تو هبه کند و از آن عسل خریداری کن و بر آن آب باران که از آسمان گرفته باشی بریز و بخور. از خدای تعالی شنیدم که در کتاب خویش فرماید: «و نزلنا من السماء ماء مبارکاً؛ یعنی از آسمان آب بابرکتی فرو می ریزیم» و نیز می فرماید: «فان طبن لکم عن شیء منه نفساً فکلوه هنیئاً مریناً؛ یعنی اگر زن های شما به طیب نفس و از روی میل و دل خواه چیزی از مهریه خود را به شما ببخشند آن را بگیریید و بخورید برای شما گوارا و خوش فرجام است» و چون برکت و شفاء و هنیئاً و مریناً در یک جا گرد آیند، ان شاء الله شفاء خواهی یافت. گویند آن مرد چنین کرد و شفا یافت.^{۱۹}

فوائد آب در قرآن

- ۱- آفرینش موجودات از آب است: «وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ»^{۲۱}
- ۲- حیات موجودات از آب است: «جَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ»^{۲۲}
- ۳- حیات زمین از باران است: «وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا»^{۲۳}
- ۴- رویش گیاهان از باران است: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ»^{۲۴}
- ۵- سبزی زمین از باران است: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً»^{۲۵}
- ۶- منبع غذایی ما از باران است: «فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا»^{۲۶}
- ۷- جریان رودخانه ها از باران است: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ»^{۲۷}
- ۸- جوشش چشمه ها: «وَوَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدَرٍ»^{۲۸}
- ۹- میوه های رنگارنگ: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا»^{۲۹}
- ۱۰- وسیله پاکی و بهداشت: «أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا»^{۳۰}
- ۱۱- یک نوشیدنی گوارا: «لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا»^{۳۱}

نتیجه گیری

خداوند آب را مایه حیات و منشاء تمامی گیاهان و حیوانات و مایه هستی می داند. و همچنین حیات و زندگی آدمیان را به آبی تشبیه نموده که از آسمان فرود می آید و موجب نمو نباتات می گردد و سپس دوران کوتاه حیات نباتی آن به انجام و پایان می رسد. نکته بسیار زیبا در همان اصل تشبیه است که حیات، آب است و آب، حیات است. خداوند آب را عامل و ابزار اصلی طهارت قرار داده است و نقش پاکیزگی و طهارت بخشی آب توأم با تاکید اشاره شده است. با توجه به اشاره خداوند مبنی بر این که آب به عنوان یک نعمت باقی و پایدار بر روی زمین می باشد و به چرخه آب اشاره دارد پس عدم آلوده نمودن این نعمت والای خداوند با عنایت به چرخش مداوم آن و تجمع آلودگی های مختلف به ویژه شیمیایی از جایگاه والایی برخوردار است.

پی نوشت ها

- ۱- انبیاء: ۳۰.
- ۲- الفرقان: ۴۸.
- ۳- البقره: ۲۲۲.
- ۴- کتاب زلال آب در آئینه وحی.
- ۵- الملک: ۳۰.
- ۶- TaHoorkotob.com
- ۷- رعد: ۱۷.
- ۸- نمونه، ج ۱۰، ص ۱۶۶.
- ۹- الجن: ۱۶.
- ۱۰- کتاب زلال آب در آئینه وحی.
- ۱۱- المرسلات: ۲۷.
- ۱۲- ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، ج ۳، ص ۲۷.
- ۱۳- فرقان: ۵۳ و فاطر: ۱۲.
- ۱۴- النبأ: ۱۴.
- ۱۵- ق: ۹.
- ۱۶- مریم: ۳۱.
- ۱۷- الدخان: ۳.
- ۱۸- taHoorkotob.com
- ۱۹- مجمع البیان، ج ۵، ص ۲۱.
- ۲۰- مجموعه فیش های آقای قرائتی.
- ۲۱- نور: ۴۵.

ارزش استاد

روزی، شخصی به مجلسی وارد شد و بالاتر از حضرت امام خمینی رحمته الله علیه که مقامی عالی در دانش داشت نشست، آیت الله بروجردی رحمته الله علیه، از این موضوع بسیار ناراحت شد و دستور داد دیگر آن آقا را به مجلس او راه ندهند و گفت «هر شخصی که می داند حاج آقا روح الله از او فاضل تر و بهتر است و احترام او را رعایت نکند، با او نمی توانیم کار کنیم»